

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับนี้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลความรู้ ที่เกี่ยวเนื่องกับการทำนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าวของกลุ่มทำนاب้านทุ่ง ที่อาศัยการสืบค้นความรู้ การทำนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและการศึกษาดูงาน แล้วนำข้อความรู้มาทดลองปฏิบัติ ภายใต้กรอบแนวคิดที่ต้องการหารูปแบบและทางเลือกที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์ในพื้นที่ แต่ละรูปแบบแล้วนำมาเปรียบเทียบเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกรูปแบบที่เหมาะสมสู่การปฏิบัติหรือนำไปสื่อสารและปรับใช้ต่อในสมาชิกเครือข่ายและเกษตรกรผู้สนใจต่อไป

กระบวนการทำงานได้มีการร่วมออกแบบกิจกรรมทั้งสิ้น 10 กิจกรรม และมีการแบ่งระยะการทำงานออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการชี้แจงโครงการให้ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือหน่วยงานในพื้นที่ ได้ทราบถึงความจำเป็นของการจัดทำโครงการ การศึกษาข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ และจากการศึกษาดูงานนอกพื้นที่แล้วนำมาสรุปเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้รวบรวมและนำมาทดลองเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่ได้

ระยะที่ 2 เป็นระยะที่ทดลองทำนาตามองค์ความรู้ที่มีอยู่ เพื่อนำมาเปรียบเทียบว่าวิธีใดดีที่สุด และนำองค์ความรู้ที่นำมาเพื่อแพร่ให้กับชาวบ้านผู้สนใจในพื้นที่ข้างเคียง

ระยะที่ 3 เป็นระยะสรุปผลการดำเนินงานและร่วมกันเขียนรายงานและเพื่อแพร่ความรู้สู่ชุมชนอื่นที่สนใจ

ผลจากการดำเนินงานโครงการ พบว่า ได้องค์ความรู้มาจาก 2 ส่วน คือส่วนแรกได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์การทำนาดั้งเดิมถึงปัจจุบันในพื้นที่ ที่มีองค์ความรู้ตั้งแต่ การเริ่มเตรียมดินไปจนถึงการเก็บเกี่ยว รวมถึงขั้นตอน วิธีการ เทคนิคต่างๆ ในการทำนา ส่วนที่ 2 และจากการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ เป็นข้อมูลที่ได้จากการร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยน ซึ่งทั้งเกษตรกรผู้ที่มีประสบการณ์การทำนา และสมาชิกเครือข่ายเป็นองค์ความรู้ทั้งส่วนของการทำนาและข้อเสนอแนะ รวมถึงแนวทางการร่วมดำเนินงานต่อไป ซึ่งในส่วนของกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงานนั้น บางกิจกรรมมีการปรับเปลี่ยนไปตามระยะเวลาและสถานการณ์ตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับวิถีชีวิต กิจกรรมของคนชุมชน

ผลจากการศึกษาได้ข้อสรุปดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมพื้นที่ก่อนการปลูกข้าว นับเป็นขั้นตอนที่เกษตรกรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกโดยเฉพาะการกำจัดและควบคุมวัชพืชไม่ให้ขึ้นก่อนที่ข้าวจะเจริญเติบโต เกษตรกรจะใช้วิธีการถางหญ้าและไถ่กลบเพื่อเป็นปุ๋ยให้กับต้นข้าว บ้างจะใช้วิธีการเผ่า ส่วนลูกตาลเกษตรกรจะใช้วิธีการเก็บแล้วนำไปเผ่า ซึ่งแต่ละคนก็จะใช้เทคนิคที่แตกต่างกันไป

2. การเตรียมการปลูก ถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญลำดับต่อมา ไม่ว่าจะเป็นการคัดเมล็ดพันธุ์ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ก่อนหว่าน การหว่านเมล็ดพันธุ์เพื่อเตรียมดำ การดูแลต้นกล้าก่อนถอน การกำหนดระยะเวลาในการเพาะกล้า รวมถึงการถอนกล้า เพื่อให้ได้ต้นกล้าที่สมบูรณ์พร้อมที่ดำลงในดิน

3. การดำต้นข้าวและการดูแลรักษา นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการทำนาไม่ว่าจะเป็นจำนวนต้นที่ใช้ดำ การกำจัดวัชพืช การกำจัดหอยเชอร์รี่ การใส่ปุ๋ย การป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชที่มารบกวนต้นข้าว การเก็บทางโนดที่ร่วงทับต้นข้าว ไปจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตซึ่งแต่ละขั้นตอนก็จะมีพิธีกรรมทางศาสนา ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณและยังคงสืบสานกันต่อจนถึงปัจจุบัน ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยความขยันเป็นอย่างมาก เพื่อให้ได้ผลผลิตมากที่สุด

ข้อสรุปจากองค์ความรู้ทั้ง 3 ขั้นตอน ที่กล่าวมานี้จึงเป็นข้อสรุปหรือข้อมูลที่พอจะเป็นแนวทางเลือกหรือทางออกสำหรับการนำไปประกอบการตัดสินใจว่าจะใช้ประโยชน์จากงานวิจัย โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีอาชีพทำนาที่มีปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง

แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาครั้งนี้ เป็นเพียงการเก็บข้อมูลบางส่วนในพื้นที่บ้านทุ่งและพื้นที่บางแก้วเท่านั้น อาจมีข้อผิดพลาดในเรื่องการให้ข้อมูลของเกษตรกร รวมถึงขั้นตอนการบันทึก การประมวลผลข้อมูล และบริบทชุมชนที่แตกต่างกันอาจจะมีวิธีที่ได้ผลมากกว่างานวิจัยข้างต้น หากต้องการข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้น จึงน่าจะมีการศึกษาต่อเนื่อง โดยการทดลองทำในหมู่สมาชิก และเก็บบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ วิธีการที่ได้ผลและเหมาะสมกับพื้นที่ ที่สามารถเป็นฐานข้อมูลในการตัดสินใจว่า ควรเลือกระบบการผลิตแบบใด